

ЛІСОВИЙ

FOREST
AND HUNTING
MAGAZINE

МИСЛИВСЬКИЙ

№ 5 (100)/2013

журнал

**Зубр –
лісовий велетень**

**Багряна квітка
в зеленому лісі**

Скельницю в Україну!

Перспективи реінтродукції скельниці (серни)
в мисливському господарстві України

Скельниця (козиця звичайна або гірська) – символ краси і свободи серед альпійської фауни у високогірних масивах Європи. Вона захоплює любителів природи своєю красою, силою, грацією і водночас тендітністю й витонченістю.

ТАКСОНОМІЯ

Скельниця, або козиця звичайна чи гірська, чорна коза (Румунія), серна (Росія), козиця (Польща), камзік (Словаччина) та ще багато інших назв застосовують для визначення цієї цікавої і загадкової тварини. Її наукова назва – *Rupicapra rupicapra* (Linnaeus, 1758). Скельниця належить до родини бикових (Bovidae) або, як раніше називали, порожнисторогі (*Cavicornia*), підродини козлових (*Caprinae*).

Скельниця походить з Азії і як вид сформувалася близько 250–400 тисяч років тому. Викопні рештки скельниці виявлено по всій Європі, навіть у місцях, де вона тепер не водиться.

ПОШИРЕННЯ

Розповсюджена в гірських масивах Європи, таких як Альпи, Піренеї, Кордильєри і, звичайно, в Карпатах. Найпоширеніший цей

вид в Альпах. Трапляється на Кавказі, а на Балканах – дуже часто. Але найбільшу увагу присвятимо популяції в Польсько-Словацьких Татрах та в Румунських Карпатах.

ХАРАКТЕРИСТИКА

На сьогодні розрізняють 2 види скельниці та 10 підвидів. Розміри й маса тіла в різних видів і підвидів досить різняться. Найменший підвид – це кантабрійський, а найбільший – карпатський, він приблизно на 10% більший за альпійський. Доросла особина має довжину тіла 110–130 см, хвіст короткий, довжина його становить 8 см. Висота в холці 70–80 см, маса 30–40 кг. Самці більші за самок, мають темніші кольори і довші роги. Колір шерсті залежить від сезону року, влітку – світліший, рудуватий, а взимку – темніший, коричневий. Роги мають самка і самець, роги чорного кольору, без розга-

лужень, загнуті назад, завдовжки до 25 см, іноді навіть до 32 см.

БІОЛОГІЯ

У дикій природі, у горах скельниця живе невеликими групами з самок і 1–2-річної молоді, а окремо – менші за кількістю стада самців. Змішуються статі тільки в період гону, у жовтні-листопаді. Мають добре розвинені слух, нюх та зір, тому завчасно помічають ворогів, таких як ведмідь, рись, вовк або людина. Дуже часто молодняк гине в снігових лавинах. Тривалість життя – 20 років. Вагітність триває 6 місяців (170 днів), самки народжують одне, рідко двох козенят. Стають зрілими на другому році життя.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ НА СУМІЖНИХ ТЕРИТОРІЯХ

У Карпатах відомо дві популяції скельниці:

- 1) незначна на кордоні Польщі та Словаччини у Татрах;
- 2) досить потужна в Румунських Карпатах.

Польща і Словаччина

У Словаччині козиця звичайна (камзік, як її тут називають)

є автохтона тільки у високих Татрах і Татрах Белінських. Враховуючи, що скельниця не тільки давній дольодовиковий вид, а й рідкісний підвид, що збільшує вагомо культурну, історичну і екосистемну важливість, було здійснено низку заходів для відновлення й посилення цієї популяції. Для запобігання зникненню цей підвид було завезено в центральну частину Словаччини, в національний парк «Низькі Татри», на заході і центрі Словаччини (у 1969–1974 рр.) у національний парк «Велика Ватра» – альпійський підвид (у 1964–1968 рр.).

На сьогодні у «Високих Татрах» (як словацьких, так і польських) було обліковано 1070 козиць, а в «Низьких Татрах» – близько 100 особин, на заході і в центрі Словаччини, тобто в межах новоствореного ареалу альпійського підвиду було нараховано 100 скельниць у «Словенському Раю», і 55 – у «Велика Ватра».

У Татринському національному парку в останні роки спостерігається стабільне збільшення поголів'я козиць. Коли в 1990-х їх було лише 90 особин, то вже у 2001 р. нараховували 286 голів, а в 2010 – понад 800 голів. Полювання на козиць у Польщі заборонено, на відміну від румунських сусідів.

Румунія

За офіційними даними в Румунії налічується до 6700 особин чорної кози, а мисливці надають дещо вищі оцінки чисельності поголів'я – 10 000. Зупинимось детальніше на румунській популяції та її реакліматизації в південній Буковині, Східних Карпатах, власне у Національному парку «Гори Родна» («*Muntii Rodnei*»), оскільки це буде дуже повчально для нас, бо маємо схожу ситуацію.

На сьогодні парк «Гори Родна» займає територію 47 177 га і є найбільшим у Румунії з найвищою вершиною 2303 м. Тут було добуто і виставлено на Першу світову виставку у Відні в 1910 р. трофей-рекорд скельниці, довжина рiг якої становила 35 см. Але вже під час I світової війни доля чорної кози в цій зоні Карпат дуже змінилась, як і в нашій. Попри те, що тут було добуто най-

більший трофей кози чорної, надалі її було повністю знищено. У 1924 р. вбито останню козу чорну в Марамудах, де вона є символом краю. У 1933 р. козу чорну в Румунії проголосили національною пам'яткою, але її відтворенню суттєво завадила II світова війна, і аж у 1964–1970 рр. румунська влада почала повертати чорну козу у Східні Карпати.

Перша спроба була досить невдалою, для її здійснення відловили 42 козенят і помістили до свійських кіз для відгодівлі, деякі матері навіть прийняли козенят, але все одно 81% козенят померло протягом першого або другого років. У 1968 р. випустили в «Гори Родна» 8 тварин, з яких 5 були однорічками і 3 дворічними. У 1969 р. із Західних Карпат привезли ще 16 дорослих тварин і випустили в Східні Гори. Найоптимальніші місця та жорстокий контроль над браконьєрством і вовками, що були як у період комунізму, так і при Чаушеску, сприяв швидкому зростанню популяції. В деякі роки був 100% приріст популяції, і це був рекорд для Карпат. Уже у 1970 р. їх було нараховано 38 особин, серед яких 11 гол. молодняку, народженого вже на новій території, тобто в Парку «Гори Родна». У 1980 р. уже нараховувалось 180–200 гол., і популяція вже почала виходити за межі парку.

З 1970 до 1990 рр. це була «золота доба» для скельниці в «Горах Родна». У ці роки мовчала зброя браконьєрів. Хоча сам Чаушеску ніколи не полював на козу чорну в «Роднах», його покровительство дало можливість скельниці вільно жити і розмножуватися. У ті роки за браконьєрство жорстоко карали, а туристи поважали норми і закони під час перебування в горах у дикій природі. У 1990 р. чисельність скельниці була найвищою і становила 500–600 осіб.

Після падіння диктатури в Румунії все змінилося, і всю величезну роботу, проведenu з 1964 до 1998 рр., було зведено нанівець. Розгулялося браконьєрство на всіх рівнях – від бідних місцевих, що йшли за м'ясом із саморобними рушницями, петлями і пастками, до «нових ба-

гатих», які мали найновішу, найкращу зброю і пристрої та йшли за дорогим трофеєм. Коза чорна знову стала жертвою найстрашнішого хижака – людини зі зброєю та безконтролю, які зменшили поголів'я з 500–600 у 1990 р., до 50 у 2004 р. У 2012 р. 70 волонтерів проводили облік кози чорної в парку «Гори Родна» і нараховували лише 140 осіб. Як бачимо з прикладу близьких сусідів, найбільша проблема – це браконьєрство.

ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ

З Українських Карпат скельниця зникла близько 100 років тому. Ходять розповіді старших людей про те, що останню скельницю в Горганах, на горі Сивулі, було застрелено під час I світової війни. Думаю, що природа досить розумна і має велику здатність до відновлення. Тобто, коли скельниця є неподалік українських кордонів (десь за 50 км розташований національний парк «Гори Родна» (*Parcul National Muntii Rodnei*), то вона рано чи пізно може з'явитися і в наших горах. Але ми всі не маємо скільки часу (сотні років) чекати на її повернення, і автор має намір прискорити повернення козиці в Українські Карпати! Знаю, що це непросто, дорого, і проект такий – на роки, але все одно шукатиму однодумців, небайдужих, волонтерів для цієї досить цікавої ідеї.

Думаю, що повернення скельниці в наші Карпати привабить ще більше туристів, любителів природи, фотополювальників та й простих відпочивальників до цієї частини природної культури України. А коли приїжджатиме більше туристів, то з'являтимуться додаткові робочі місця в регіоні, будуть бюджетні надходження та популяризація активного способу життя.

У багатьох країнах Європи, на її землях, парках, заповідниках, гірських зонах, скельниця є символом, та й у наших сусідів – поляків, словаків та румунів – цей вид «диких кіз» – невід'ємна частина важкодоступних вершин гір, скель, кам'яних розсипів. То чому б не взятися за її повернення? Тим більше, є десятки місць, де

вона за останні десятиліття добре прижилася та реакліматизувалася. Для нас, напевно, треба закупляти скельниць у Румунії. Тому що там їх багато, вони там тепер навіть мають статус мисливського звіра. Ці тварини водяться також у суміжній з Україною Південній Буковині.

За останнє століття, а особливо в 1950–1970 рр., було досить модно завозити нові види тварин з інших регіонів. Так було завезено оленя японського, сарну сибірську (козулю), єнота усурійського, ондатру, норку американську, кроля дикого, коня Пржевальського та інших. Було виділено чималі державні кошти, і тисячі працівників роками завозили, розводили, випускали в дику природу чужі види тварин, але нікому й на думку не спало повернути в наші Українські Карпати тварин, які зникли недавно і з нашої вини, вини людини!

ПЛАН ДІЙ

Для початку відкриваю цю тему для дискусії, обговорення на сторінках «Лісового і мисливського журналу». Шукаю також зацікавлених людей, приватні фірми і, звичайно ж, державні структури для цього проекту. Коли ми захочемо повертати скельницю в наші гори і знатимемо, скільки нас є і на що ми можемо розраховувати, тоді вже виберемо один із можливих методів завезення.

На мою думку, є два можливих варіанти відновлення козиці гірської на теренах України:

1. Закупівля 30–40 тварин, зловлених у диких умовах, і випуск їх у наших Карпатах. Цей метод є дуже ефективним, легким, швидким, але дорогим (орієнтовна ціна скельниці може сягати до 2000 євро);

2. Закупівля 6–8 голів скельниці з напіввільних умов (вольєрів), у подальшому – її розведення в напіввільних умовах (у вольєрах площею 10–100 га), а вже їхній приплід у дорослому віці випускати в дику природу. Цей варіант, думаю, найдешевший, але потребує вольєрів, багато часу, і, головне, що козиця, яка росла у вольєрі два роки, буде погано пристосована до диких умов, зо-

крема до пошуку корму (особливо взимку) і не матиме інстинкту втечі від хижаків і браконьєрів.

Заходи з охорони

Для випуску, звісно, краще підбирати заповідники та національні парки. Там менше тварин загине від рук браконьєрів. Думаю, що браконьєрство, як і у сусідній Румунії, буде вирішальною проблемою для цього виду, як і для багатьох інших. А для того, щоби поменшало число тих, хто захоче поспробувати м'яса кози чорної і мати на стіні чорні роги, загнуті назад, – рекомендую ввести більш жорстокі заходи покарання за незаконне добування виду, завезеного з метою відновлення. Тобто за вбиту козицю браконьєр має за свої кошти закупити і випустити в угіддя 3–5 тварин! А для працівників, які мусили б оберегати і примножувати дику природу, спійманих на незаконному добуванні скельниці, пропоную до 3–5-разової ціни вартості тварини додати і 10–20-річну заборону обіймати посади в органах лісового, мисливського господарства, заповідниках і охоронних організаціях, міліції тощо.

Було б добре і необхідно раниш, ніж випускати козицю звичайну в нове місце, зменшити поголів'я вовка і в подальші роки тримати його мінімальним.

ПІСЛЯМОВА

Безумовно, знайдуться і такі, хто казатиме, що хочуть завез-

ти кізок, щоб згодом їх добувати. При дуже успішному поверненні скельниці, не думаю, що можна буде полювати на неї раніше як через 50–60 років, а то й більше. Я переконаний, що у 90-річному віці вже не матиму здоров'я і бажання лазити по вершинах Карпат, щоб добути трофей козиці. Коли б я цього захотів, то міг би це зробити вже сьогодні, адже десятки румунських, болгарських, іспанських та інших мисливських фірм запрошують полювати скельницю, і за 2–3 тис. євро її можна добути без проблем. Думаю, що на втілення цієї мрії витрачу набагато більше часу і грошей!

Звичайно, виношу на обговорення і не тільки цю тему, а й тему доцільності завезення скельниці в гори Криму, повернення бабака альпійського в Карпати, рисі в Крим тощо.

Звісно, зараз у цій справі без державної підтримки, без державного агентства лісового господарства, Мінекології – нічого не вдасться зробити. Найбільше зацікавлені в успішному поверненні козиці гірської мали б бути західні регіони, де й хотілося б, у першу чергу, провести реакліматизацію скельниці. Але багато чого залежить тільки від нас із вами – мисливців і любителів природи.

Усе це нам під силу!!!

Василь ЄГЕР